

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI



 <https://innoworld.net>

 +998945668868



ILMIY JURNAL



 JOURNALS
MASTER LIST

 ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD SERIALS
NUMBER


 doi

 zenodo

 OpenAIRE

 Academic
Resource
Index
ResearchBIB

 Google Scholar

 open access.nl

QURILISHDA BAHO BELGILASH MEXANIZMI VA UNING XUSUSIYATLARI.**Rasulova Sharifa Gaybullaevna****JizPI., Iqtisodiyot va menejment kafedrası dotsenti****Normamatov Sardor Islom o'gli****JizPI., Qurilish muhandisligi fakulteti talabasi**

Annotatsiya: Maqolada, qurilishda baho belgilash mexanizmi, uning xususiyatlari, iqtisodiy samaradorlik, mehnat unumdorligi haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalitso'zlar: Bahoni belgilash, foyda, umum-iqtisodiy samaradorlik, rentabellik.

Аннотация: В статье описан механизм оценки в строительстве, его особенности, экономическая эффективность, производительность труда.

Ключевые слова: Ценообразование, прибыль, общеэкономическая эффективность, рентабельность..

Annotation: The article presents ideas about the pricing mechanism in construction, its features, economic efficiency, and labor productivity.

Keywords: Pricing, profit, general economic efficiency, profitability.

Qurilishda baho belgilash siyosati umumdavlat baholash siyosatining tarkibiy qismi hisoblanadi. Narh yordamida davlat va xo'jalik sub'yektlari, shu jumladan korxonalar va qurilish sanoati tashkilotlari jamiyatning zaruriy sarf-harajatlarini rejalashtirish va boshqarishni amalga oshiradi, kerakli ishlab chiqarish mutanosibliklarigarioya qiladi, mahsulot harajatlari va olingan natijalarni baholaydi. Boshqacha qilib aytganda, narh yordamida iqtisodiy kategoriya sifatida talab va taklif o'rtasidagi muvofiqlik taminlanadi, ishlab chiqarishni rivojlantirishning oddiy va istiqbolli dasturlari belgilanadi.

Narxning asosiy vazifasi - mahsulot qiymatini miqdoriy ifodalanishidir. U yalpi va tovar qurilish mahsuloti, mehnat unumdorligi, rentabellik, kapital mablag'lar hajmi, ish haqi fondi va boshqalarni belgilash uchun foydalaniladi. Qurilish mahsulotlari ishlab chiqarishdagi narx ahamiyati qurilishning smeta qiymati bo'yicha belgilangan qiymatini belgilaydi. Bozor munosabatlari sharoitida narx hech kim tomonidan boshqarilmaydi, ba'zi odamlarga boshqariluvchi - rejalashtirilgan iqtisod haroitida harakat qiluvchi «baholash» organi, Davnax qo'mitasini tashqil qilish zaruriyati haqida tez-tez qumsashni tug'diradi degan tassurot paydo bo'ladi. Lekin aslini olganda vaziyat sal boshqacharoq. Davlat mustaqilligining dastlabki kunlaridanoq O'zbekiston hukumati narx-navoni erkinlashtirish siyosatini tayinladi va quyidagi choralarni birinchi galdagi deb nazarga oldi: Baho belgilash usulining keyinchalik yaxshilanishi va narx-navo ahamiyatini bozor regulyatori sifatida mustaxkamlash. Ulgurji va chakana narxlarni bosqichma-bosqich erkinlashtirish kursining izchil o'tkazilishi, erkin (kelishilgan) narx bo'yicha

sotiluvchi mahsulotlar (tovarlar) doirasining kengayishi. Hayotiy muhim oziq-ovqatlar, birinchi navbatda un va non narxini tor doirada davlat tomonidan tartibga solishning vaqtinchalik saqlanishi. Sotib olish narxlarining dunyo narxлари darajasigacha yetkazish bilan ularni izchil oshishi.

Qurilishda bahoni belgilash sistemasini yaxshilash uchun birinchi navbatda quydagilar zarur:

➤ ilmiy-texnik muvafaqqiyatlariga va resurslarni tejash usullariga asoslangan, albatta qurilish sifatiga zarar yetkazmaydigan zamonaviy loyihalar ishlab chiqish;

➤ qurilishni smeta bo'yicha to'g'ri belgilash;

➤ Unisi ham, bunisi ham, bo'lardan tashqari, ko'p jihatdan ishchilarga, ularning malakasi, bilim darajasi, loyihalashtirish sohasida ham, qurilish ishlab chiqarish sohasida ham tajriba mahoratga bog'liq.

Qurilish mahsulotlarida erkin narxlarni shakllantirish sharoitida rejadagi jamg'armalar normativi qurilish mashina va mexanizmlari xizmatini egallovchi ishchiqurovchilar hamda ishchilar mehnati to'lovchi uchun mablag'ning aniq qiymatiga 50% yoki qurilish-montaj ishlarining smeta bo'yicha tannarxiga 12% o'lchamda belgilanishi mumkin.

Korxonalar va korxonalar egasi faoliyati xaqidagi qonunlar bilan qurilish tashkilotlarining asosiy maqsadiga muvofiq qurilish ishlari xalq xo'jaligi va aholini ta'minlash hamda foyda olish hisoblanadi.

Foyda – bu qurilish korxonasi ishchilarining qo'shimcha mehnati bilan topilgan toza daromad yoki daromad va mahsulot (ish,xizmat)ning to'la tannarxi o'rtasidagi farqdir. U korxonalar moliyaviy va ishlab chiqarish birkarorligini muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. Foyda hisobiga korxonalar rivojlanadi, ishchilarni moddiy mukofotlar jamg'armalari tashkil etiladi,umuman xo'jalik sub'yektlari va davlat ehtiyojlari qondiriladi. Undan tashqari foyda olish korxonalar raqobatbardoshligini muhim sharti ham hisoblanadi. Investitsion jaraynning turli bosqichlarida foydaning quydagi turlari aniqlanadi:

Smeta foydasi – bino, inshoot vaboshqa ob'yektlar loyihasida belgilangan foyda;

Rejadagi foyda – muayyan shartlar uchun qurilish tashkilotlari hisobiga olingan foyda;

Haqiqiy foyda – ishlab chiqarish faoliyati natijasida olingan foyda; Smetata foydasini boshqacha qilib, qurilish tashkilotining rejadagi jamg'armalari, ya'ni qurilish loyihasida birlashtirilgan, uni davlat tomonidan kafolatlangan daromad deb nomlanadi. U qurilish mashinalari va mexanizmlariga xizmat ko'rsatuvchi quruvchi va ishchilar ish haqi qiymatining 50%i yoki loyiha-smeta hujjatlarida belgilangan qurilishmontaj ishlari tannarxining 12%i hisobida belgilangan.

Rejadagi foyda ostida qurilish tashkiloti biznes rejasini (ishlab chiqarish – iqtisodiy rejasini) ishlab chiqish jarayonida belgilangan foyda tushuniladi. Qurilish tashkiloti imzolagan pudrat shartnomalari asosida o'z foydasini mustaqil rejalashtiradi. U alohida ob'yektlar va bajar yerdan, qay bo'yicha ham, umuman qurilish tashkiloti bo'yicha ham rejalashtirilishi mumkin.

Balans foydasi qurilish tashkiloti faoliyatining hamma turlari natijasida olingan foydani o'z ichiga oladi.

Yalpi foyda – bu balanslashtirilgan va hisob-kitob qilingan foyda yig'indisidir.

Soliqqa tortiladigan foyda ham xuddi yalpi foyda kabi hisoblanadi, lekin farqi shundaki, bu yerda byudjetga soliqlar va boshqa to'lovlar nazarda tutiladi.

Sof foyda soliqlarni (S) to'langandan keyin korxonada qoladigan foyda hisoblanadi.

Rentabellik qurilish tashkiloti ishlari samaradorligining baholash ko'rsatkichi hisoblanadi. Agar qurilish tashkiloti, qolaversa har qanday boshqa korxonada ham o'z ishlab chiqarish faoliyatidan foyda olsa, uni daromadli hisoblash mumkin. Lekin foyda bilan qiyoslanganda rentabellik – bu foizlarda hisoblanuvchi nisbiy ko'rsatkichdir. Qanchalik mahsulot va ishlab chiqarishga sarf-harajat kam bo'lsa, shuncha ko'p foyda, mahsulot rentabellik darajasi yuqori bo'ladi.

Qurilish mahsulotini rejalashtirish va hisoblash amaliyotida quyidagi rentabellikning ko'rsatkichlari hisoblanadi:

- smeta bo'yicha rentabellik darajasi;
- rejadagi rentabellik darajasi;
- haqiqiy rentabellik darajasi;

Hozirgi vaqtda mahsulot rentabelligi darajasini oshirish va foydaliligini ta'minlash har bir pudratchi tashkilot uchun muhim masala hisoblanadi, ustiga ustak uning ko'p masalalari o'tmishdagi xo'jalikni boshqarishning socialistik amaliyotidek davlat mablag'i hisobidan emas, xususiylab topilgan mablag' hisobidan hal qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Gaybullayevna, R. S. , & Musurmangulov. (2024). THE IMPORTANCE OF TIME MANAGEMENT IN ENSURING EFFICIENCY IN CONSTRUCTION. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 3(1), 28–31.

2. Gaybullayevna, R. S. (2023). THE STATE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY: PROBLEMS AND SOLUTIONS. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(12), 38-42.

3. Sharifa, R., & Ilyos, T. (2023). PRINCIPLES OF SCIENTIFIC MANAGEMENT IN MANAGEMENT. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 1097-1100.

4. Sharifa, R., & Sayyora, M. (2023). HISTORY OF EMERGENCE OF MANAGEMENT AND ITS PLACE TODAY. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 1093-1096.
5. Sharifa, R. (2023). DIRECTIONS FOR INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS IN REGIONS. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 1088-1092.
6. Sharifa, R., & Nozima, T. (2023). QUALITY MANAGEMENT IN COMPETITIVE CONDITIONS IS THE MAIN FACTOR OF ENTERPRISE SUCCESS. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(20), 200-203.
7. Sharifa, R., & Mahliyo, K. (2023). ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF ENTERPRISES AND THEIR APPEARANCES. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(5), 77-83.
8. Gaybullayevna, R. S. (2023). WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IS A FACTOR OF INCREASE IN OUR COUNTRY'S ECONOMIC WELFARE AND SOCIAL DEVELOPMENT. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(5), 73-76.
9. Gaybullayevna, R. S. (2023). MODERN FUNDAMENTALS OF FINANCIAL MANAGEMENT OF INVESTMENT ACTIVITY. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(5), 51-54.
10. Gaybullaevna, R. S. (2023). Methods for Assessing the Economic Efficiency of Investments in Construction. *European Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 1(1), 95-98.
11. Gaybullaevna, R. S. (2023). Construction Industry in Uzbekistan Is an Important Priority Network of the National Economy. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 69-71.
12. Qamarov Asadbek Zafar o'g'li, & Rasulova Sharifa G'aybullayevna. (2023). BIZNESINGIZ UCHUN SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARINI QANDAY YARATISH MUMKIN. *Scientific Impulse*, 2(14), 305-312.
13. Gaybullaevna, R. S. (2023). Economic Efficiency of Investing in Construction. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 5(3), 94-97.
14. Расулова, Ш. Ф. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА БАНДЛИК МУАММОСИ. ИШСИЗЛАРНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ. *Global Science and Innovations: Central Asia (см. в книгах)*, 3(7), 22-25.
15. Расулова, Ш. Г. (2020). ПРИВЛЕЧЕНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ. *Экономика и социум*, (2 (69)), 316-319.
16. Rasulova, S. G., & Obidova, F. Y. (2019). ISSUES OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT. *Theoretical & Applied Science*, (9), 426-429.
17. Расулова, Ш. Г. (2019). ВАЖНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕР ПО ПОВЫШЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (3-8), 95-100.

18. Rasulova, S., & Jabborova, Z. (2019). PRINCIPAL DIRECTIONS ON THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP. *International Finance and Accounting*, 2019(3), 18.

Расулова, Ш. Ф. (2019). ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА И ПОВЫШЕНИЕ ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ, НАПРАВЛЕННЫЕ НА ПОВЫШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (3-8), 90-95.



INNOVATIVE
WORLD